

KAJDI ALEXANDRA

A *-(j)Ű* képzős szerkezetek tanításához a magyar mint idegen nyelv oktatásában

Kivonat:

Tanulmányom első részének célja az *-(j)Ű* melléknévképzős szerkezetek funkcióinak, illetve gyakoriságának megállapítása az MNSz 2-ből végzett gyűjtés alapján. Az adatok szerint a *-(j)Ű* melléknévképzős szerkezet szemantikai csoportjai közül a legnépesebb valamilyen átvitt értelmű tulajdonsághoz köthető. Utána két empirikus vizsgálat eredményei kerülnek bemutatásra, melyeket 15 magyar anyanyelvű, illetve 15 haladó B2-es/C1-es szintű nyelvtanulóval végeztem. Az első vizsgálatban a melléknévi szókapcsolat rögzültségének skála mivolta igazolódik egy szókiegészítési kérdőív segítségével: az eredmények szerint az anyanyelvi körében az *-(j)Ű* melléknévképzős szerkezetek 33%-a, a nyelvtanulóknál 43%-a eltérő mértékben, de chunknak tekinthető. A második kérdőív attitűdtesztjében arra kerestem a választ, mikor beszélhetünk az *-(j)Ű* és a *-(V)s* melléknévképző szinonimitásáról, funkciómegoszlásáról és jelentésbeli elkülönüléséről. Az adatok azt mutatják, hogy a két képző használati megoszlása korántsem egyértelmű: az anyanyelvi csoportban a mondatok 90%-ánál, míg a nyelvtanulók körében a mondatok 63%-ánál legalább egy személyben felmerült a funkcionális szinonimitás lehetősége. Végezetül módszertani tanácsokat nyújtok az *-(j)Ű* melléknévképző tanítására vonatkozóan a magyar mint idegen nyelv oktatásában.

Kulcsszavak: melléknévképzés, szerkezeti bevésettség, chunk, jelentés- és formabeli funkciómegoszlás, magyar mint idegen nyelv

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy empirikus vizsgálatokra támaszkodva rámutasson az *-(j)Ű* melléknévképző tanítása során felmerülő nehézségekre a magyar mint idegen nyelv (továbbiakban MID) oktatásában. A korpuszt az elemzésemhez az Magyar Nemzeti Szövegtár 2-ből (továbbiakban MNSZ) gyűjtött szerkezetek adták, az adatközlők között pedig anyanyelvi beszélők és haladó B2-es/C1-es szintű nyelvtanulók is voltak. A szókiegészítési kérdőív azt vizsgálja, mely melléknévi kifejezések tekinthetőek bizonyos mértékig egység státuszúnak (*chunk*nak), a második, tulajdonképpeni attitűdteszt eredményei pedig arra adnak választ, mikor beszélhetünk az *-(j)Ű* és a *-(V)s* melléknévképző szinonimitásáról, funkciómegoszlásáról és jelentésbeli elkülönüléséről a két nyelvi csoportnál. Didaktikai következtetéseimet tehát e két vizsgálatra építem. A dolgozat megírását saját nyelvtanári tapasztalataim, illetve az a tény motíválta, hogy a MID munkák (Szita & Pelcz, 2014, p. 17; Szita & Szabó) kevés segítséget nyújtanak a gyakorló tanároknak, pedig A2-es szinttől a fő kihívást nem a szerkezet háromtagúsága (M. Korchmáros, 2021, p. 190), helyesírása (Elekfi, 1962), valamint a

kötőhang meglétének ingadozása jelenti pl. *kék szemüket – kék szeműeket* (Hegedüs, 2019, p. 97), hanem annak eldöntése, hogy a képzés milyen szemantikai korlátokat figyelembe véve produktív, és a potenciális származékok mikor realizálódnak a normatív nyelvhasználatban (Keszler, 2000, pp. 309–323; Ladányi, 2007, pp. 39–56).

Az *-(j)Ű* képzőt tartalmazó szerkezetéről

Az *-(j)Ű* képzőt taglaló szakirodalom egyik alapállítása a származék szerkezetet alkotó vonására vonatkozik (Elekfi, 1962, p. 92). Már a Czuczor-Fogarasi szerzőpáros is felismerte: „Legnevezetesebb szereplése, midőn főnévhez járul, melyet megelőz valamely határozó név s ez rendszerént melléknév, de jönnek elé fő- és számnevek is, és az egész kifejezés melléknévi tulajdonságot veszzen föl” (1874, p. 614). Ezt a jelenséget az *Új magyar nyelvtan* így írja le a *hosszú hajjú* példájával: „(...) a *haj* főnévnek nem vonzata a *hosszú* melléknév. A melléknév kötelező megjelenését csak úgy tudjuk megmagyarázni, ha feltételezzük, hogy a *-(j)Ű* képző nem egyszerű kategóriaváltoztató végződés, hanem predikátumként is funkcionál, és a *hosszú* ennek a predikátumnak egyik kötelező vonzata, másik vonzata maga a főnévi tő” (Kiefer, 2003, p. 232)¹. Ez a generatív magyarázat már felismeri a szerkezet kötelező többtagúságát, de a magyarázatot a vonzatkeretben látja és nem az *-(j)Ű* képző jelentésszerkezetében.

A kognitív felfogás az *-(j)Ű* képzős szerkezeteket összekapcsolódott szimbolikus egységekből kiemelkedő kompozitumszerkezeteknek tekinti, ahol minden elem inherens módon jelentéssel bír és kölcsönösen kidolgozzák egymást (Langacker, 2009, pp. 1–39; Tolcsvai, 2005, pp. 348–362 és 2013, pp. 170–195). A fonológiai póluson összetartozásukat az (is) bizonyítja, hogy egy adott megnyilatkozásban egy adott lineáris sorrendben hangzanak el. Szemantikai szempontból nézve a melléknévek egy nem időbeli és nem specifikált természetű kapcsolatot profilálnak, amely a jellemzett kifejezést, a *trajektort* elhelyezi egy skálán. Példával élve, a *nagy fejű kutya* szerkezetben a *fej* alapszó a melléknévképző sematikus „valamivel bíró, valamivel ellátott” (Keszler, 2000, p. 318) jelentésszerkezetében a testrészsel való ellátottságot aktiválja, míg a képző a *fej* komplex jelentésmátrixában a birtokolhatóságot profilálja. A felsőbb szintű, integrált *-(j)Ű* képzős kompozitumszerkezet jelentésében tartalmaz egy sematikus helyet az elé kerülő melléknévi, határozói vagy főnévi elemnek is, vagyis nem egyszerűen a *fejű* szónak van főnévi *trajectora*, hanem a *nagy fejű* szerkezetnek, amelyben a *nagy* és a *fejű* szavak szintén kölcsönösen kidolgozzák egymást. A *fejű* jelentésszerkezetében a birtokolhatóság mellett a méret skála is aktiválódik, míg a poliszém *nagy* melléknév jelen esetben fizikai nagyságra vonatkozik. És ennek a szerkezetnek a *trajectora* a *kutya*, amelynek jelentésmátrixában egyszerre aktiválódik a *fej* jel mint testrészsel való rendelkezés és a testrész elhelyezése a méret-skálán. Ez a jelentésbeli kidolgozás tehát bonyolultabb, mint ami a hasonló jelentéssel bíró *-(V)s* melléknévképzős szerkezeteknél fennáll.

¹ Az *Új magyar nyelvtan* 2003-as kiadásában a 3.2.5. alfejezet címe *Kötelező bővítményű melléknévi szerkezetek* (232), míg a korábbi, 1998-as kiadás 3.2.5. alfejezetének címe a *Szószerkezetekhez járuló képző* (230–231), valamint a két rész tartalma is jelentősen eltér egymástól.

A -(j)Ű melléknévképző poliszémiája – az általa alkotott szerkezetek szemantikája

A képzőkre már a kialakulásuktól kezdve jellemző a poliszémia, azaz, egyetlen alakhoz többféle jelentés is járul (Sárosi, 2005, p. 141). A poliszém jelentés később változhat, a képző új jelentésekkel bővíthet, vagy akár szegényedhet is (Pusztai, 2005, p. 864). A képzők jelentése nem előre adott, hanem az a dinamikus jelentésképzés folyamatában, szerkezeti szinten értelmeződik, azt „az alapszavak jelentéséből vagy az adott képző által létrehozott származékszavaknak a jelentésárnyalataiból vonják el és ruházzák rá magára a képzőre a beszélők” (Sárosi, 2005, p. 141). A tárgyalt -(j)Ű melléknévképző esetén a sematikus jelentés a „valamivel való ellátottság” kifejezése, melyet érdemes részletezni (Sárosi, 2005, p. 360). A képző – M. Korchmárost idézve – „mindig egy jelzős főnév teljes szerkezetét alakítja melléknévi eredetűvé” (2006, p. 2022), ezáltal nemcsak egy tulajdonsággal látja el annak denotátumát, hanem a jellemzéssel együtt minőség-vagy mennyiségjelzős, az adott tulajdonságra vonatkozó skálán is elhelyezi.

Szükséges megállapítani, a szinkrón nyelvhasználatban milyen jelentések tartoznak az -(j)Ű melléknévképzőhöz. Az *Új magyar nyelvtan* a „valamivel való ellátottság” jelentését leszűkítette a „valamilyen *elidegeníthetetlen, része vagy dimenziója*” jelentésre (Kiefer, 2003, p. 232), mely gondolatot megtaláljuk Creissels alapmunkájában (Creissels, 1975, pp. 151–167), valamint Creissels gondolatát obi-ugor nyelvekben vizsgálva Kálmánnál is *szerves: szervetlen* szembenállásnak nevezve (1983: 195). Az elidegeníthetőség~elidegeníthetlenség merev, bináris oppozíciója helyett inkább a skála jelleg mellett érvel Laczkó (2000, p. 647), és empirikus kutatására alapozva Schirm is (2005). H. Varga kétféle felosztásban is bemutatja az -(j)Ű képző jelentéseit: egyfelől a -(V)s képzővel összevetve (2022, pp. 257–258), másfelől a birtokviszonyt tartalmazó melléknévi összetételeket rész-egész viszonyt jelölő szemantikai csoportokba rendezve (2006, pp. 129–137). A továbbiakban Schirm kategóriáit mutatom be, mivel megítélésem szerint az ő nyelvi anyaga jobban tükrözi a szinkrón nyelvhasználatot, valamint mert szemantikai kategóriái könnyebben átvihetők a MID oktatásába. Schirm a minőség- és mennyiségjelzős tagok jelentése alapján, illetve a névszói alaptagot is figyelembe véve az alábbi csoportokat különböztette meg:

- a) Paraméternév, nem konkrét mértékegységet tartalmazó szerkezet (*hihetetlen súlyú férfi*)
- b) Testrészek neve (akár átvitt értelemben is) (*vörös hajú fiú*)
- c) Állat- és növényrészek (*piros virágú növény*)
- d) Ruhadarabok (*virágos kalapú lány*)
- e) Átvitt értelmű tulajdonságok (*kötetlen hangulatú beszélgetés*)
- f) Számnév (*háromkerekű bicikli*)
- g) Lexikalizált kifejezések (*kétoldalú szerződés*)

Schirmhez hasonlóan a kategorizálás szándékával példákat és mintázati gyakoriságot keresve korpusz alapú elemzést végeztem. 2020. augusztus 18-án az MNSz2-ből egy 250 darabból álló véletlenszerű mintát töltöttem le a beszéltnyelvi, a személyes-fórum és a személyes-közösségi alkorpuszokból, keresőszónak a névszói jellegű, melléknevet beállítva. Az így kapott 250 sornyi szövegrészletből ezután kigyűjtöttem az -(j)Ű melléknévképzőt tartalmazó kifejezéseket. Az első 50 darab képezte a további elemzés tárgyát.

A szerkezetek szemantikai típusai és a hozzájuk tartozó példányszám az 1. ábrán látható. Az „Állat- és növényrészek”, valamint a „Ruhadarabok” csoportok azért nem szerepelnek az ábrán, mivel ahhoz nem találtam példát a lementett korpuszban (Schirm írásától eltérően). Ezen kívül a „Számnev” kategóriáját szintén a csekély elemszám miatt vontam egybe a „Paraméternev, mennyiségek” csoporttal, valamint kigyűjtöttem a történetileg lexikalizált kifejezéseket is, melyeket minden tankönyv egységként tanít, hogy lássam az arányukat (Czuczor & Fogarasi 1874 alapján ilyen pl. *az egyszerű*). Az 1. ábráról leolvasható, de a Pearson-féle *khi-négyzet* (χ^2) próba is megerősíti, hogy statisztikailag eltérő csoportba tartoznak a kifejezések: $\chi^2 = 44,9$; $df = 3$, $p < 0,0001$. Az ábrán látható, hogy a legáltalánosabb jelentésű „Átvitt értelmű tulajdonságok” funkciócsoport teszi ki az előfordulások döntő hányadát (*pártérdekű, szabadelvű*).

1. ábra

Az 50 db *-(j)Ű* képzőt tartalmazó szerkezet szemantikai csoportok szerint²

Bár az *-(j)Ű* képzős kifejezések tanítása a nyelvórán elsőként testrészt tartalmazó szerkezetekben jelenik meg (*hosszú hajú férfi, kék szemű lány*), az igazi didaktikai kihívást tehát az jelenti, hogy ezek a szemantikai csoportok – a fenti gyakoriságvizsgálat alapján – a mindennapi nyelvhasználatnak csupán kisebb szeletét teszik ki, míg a legáltalánosabb „Átvitt értelmű tulajdonságok” funkciócsoport teszi ki az előfordulások döntő hányadát³. És ezekkel a nyelvtanulók nem csupán magasabb szintű nyelvórákon találkozhatnak, hanem egységekként már A2-es szinten is (*német nyelvű könyv*).

² A tanulmány statisztikai Jamovi-szoftverrel készült.

³ H. Varga felosztása egészen más logikát követ, így egyes szerkezeteket, melyeket ő különböző csoportokhoz sorol pl. *hidegvérű* („test – testrészt”), *magyar anyanyelvű* („ember és tulajdonságai”), *jómódú* („tartalom és forma”), *fanyelű* („tárgy és anyaga”), *mézízű* („tárgy/jelenség – az általa keltett érzet”), azt én „átvitt értelmű tulajdonságnak” tekintem. Emellett sajnos nem számszerűsíti, melyik csoporthoz hány – általa besorolt – szerkezet tartozik.

Chunking az -(j)Ű szerkezetek kapcsán – a rögzültség mértékét vizsgáló feladat

A gondolat, mely szerint mind az anyanyelvi beszélők, mind a nyelvtanulók nyelvhasználatuk során jelentős mértékben támaszkodnak egységként elsajátított/megtanult és előhívható kompozíumszerkezetekre vagy konstrukciókra, régóta visszaköszön a szakirodalmi munkákból nyelvészeti paradigmától függetlenül⁴. Károly Sándor, mikor a frazeológiai egységeket csoportosította, a legelső fokozatba sorolta azokat a tágan értelmezett frazeológiai kifejezéseket, amelynek alkotórészei jelentéstöbbletbeli és szerkezetbeli motiváltság nélkül hajlamosabbak egymás mellé kerülni pl. *zöld mező, baráti üdvözlettel* (1970, pp. 332–396). Munkája azért különösen értékes, mert nemcsak a szűkebb értelemben frazeológiai egységeknek és idiómáknak nevezett kifejezések nyelvtanításba való beemelését hangsúlyozta, hanem úgy vélte, a nyelvtanulás során ezeknek a „tág értelmű frazeológiai egységeknek is nagy a szerepük, mert ezek által lesz valaki az élő nyelvközösség teljes értékű tagjává (...)” (392). Forgács úgy vélte, a lazábban és időszakosan egymás mellé kerülő szavak jelentik az első állomást a frazeológiai egységek születése felé, melyek „túlnyomó többsége (...) egy, a kifejezéssel azonosan hangzó szabad szószerkezetből értékelődik át az idiomatizálódási folyamat során” (2004, p. 422). A korábban bemutatott saját gyűjtéséből Károly Sándor első csoportjába illik például az *egyszerű megoldás*, Forgács eszmefuttatásába pedig a *féleszű* mint idiomatizálódott kifejezés. Azonban jelen munkának nem a frazeológiai vonatkozású -(j)Ű képzős szerkezetek írásztalnál való kigyűjtése a célja, hanem annak vizsgálata, mely konstrukciók rögzültebbek a beszélők nyelvhasználatában.

A bizonyos mértékben egység státuszú kifejezések (*chunkok*) olyan nyelvi konstrukciók (szó- vagy morfémasorozatok), amelyeknek részei a nyelvhasználat során – elsősorban gyakori közös előfordulásuk miatt – összekapcsolódtak, és amelyek a mentális lexikonban egyben tárolódnak és szaliensebbek, azaz gyorsabban elérhetőek és előhívhatóak (Bybee, 1998, p. 423 és 2013, p. 51). Ez a jelenség használat-alapúságon nyugszik, mely két következménnyel jár: egyfelől eltérő begyakorlottságukból fakadóan eltérő erősségű a kapcsolat az elemek között, másfelől mivel a begyakorlottságuk személyenként eltér, a nyelvi konstrukciók rögzültségi foka skalárisan különbözik az egyéni beszélők szintjén. Ugyanakkor várhatóan kirajzolódnak erősségi mintázatok beszélőközösség-szinten minden potenciális *chunk* esetén, beleértve az -(j)Ű képzős szerkezeteket is.

Ennek igazolására állítottam össze azt a szókiegészítési feladatlapot, amelyben 49 db többtagú, az MNSz 2-ből kigyűjtött hiányos szerkezettel (köztük történetileg lexikalizálttal is) találkozott 15 fő anyanyelvi beszélő és 15 fő haladó szintű B2-es és C1-es szintű nyelvtanuló. A kifejezések utolsó tagja a kezdőbetű kivételével törölve lett (1. táblázat). A kezdőbetűt azért adtam meg, hogy valamennyire irányítsam a kitöltőket (tehát jó eséllyel legyenek egyforma válaszok), a mondatalapúságot azért hagytam el, hogy elkerüljem a túlzottan homogén válaszokat. Így a kísérlet résztvevőinek saját (anya)nyelvi kompetenciájukra támaszkodva kellett kiegészíteniük ezeket a

⁴ Feltétlenül megemlítendő Dóla Mónika munkássága, aki pragmatikai szempontból kiindulva visszatérően foglalkozik a formulaszerű elemsorok elemzésével és azok beemelésével a magyar mint idegen nyelv oktatásába. (2016)

kifejezéseket. Természetesen bármilyen szót írhattak (akár többet is), valamint üresen is hagyhatták a sort. Azt, akinek nem jutott eszébe egy odaillő szó (vagy nyelvtanulóként esetleg nem ismerte a szerkezet többi tagját), nem bátorítottam hosszas gondolkozásra/utánaolvasásra.

1. táblázat

49 kiegészítendő -(j)Ú képzőt tartalmazó szerkezet, ahogyan a kérdőívben szerepelt⁵

alacsonyabb osztályú m...	kis számú e...	pártérdekű m...
bőkezű e...	kisértékű a...	politikai célú k...
egyidejű sz...	korszerű t...	rendszerváltásértékű v...
egyoldalú b...	középfokú o...	stratégiai jelentőségű v...
egyszerű arcú s...	közérdekű m...	szabadelvű k...
egyszerű m...	a legnagyobb példányszámú n...	szabadszájú é...
féleszű p...	a leg[(népszer)+ú]bb zöld i...	szerves eredetű sz...
fizikai vonatkozású sz...	a legszörnyűbb é...	szigorú h...
hosszabb távú g...	másodrendű nyomatéki t...	Szléyer nickű ú...
igen sokrétű o...	nagy mennyiségű sz...	szűk látókörű i...
iskolás korú gy...	nagy összegű f...	tojásformájú m...
jó seggű cs...	nem nagy teherbírású r...	új típusú p...
jóindulatú l...	német nyelvű k...	vezető beosztású sz...
kellő komolyságú á...	nemzetközpontú g...	(...) évjáratú é...
kétértelmű t...	önhatalmú e...	(...) című a...
kétlyukú b...	örökéletű l...	(...) kezdetű h...
(...) nevű l...		

A fókusz tehát nem azon volt, hogy kik találják el az eredeti, MNSZ 2-ből származó kifejezést, hanem hogy mely szerkezetek esetén adnak egyforma választ⁶ a különböző adatközlők, illetve milyen számban írják ugyanazt. Megjegyzendő, hogy céloom nem a képzett melléknevek, hanem a -(j)Ú képzőt tartalmazó többtagú, jelzős főnévi szerkezetek skaláris jellegének vizsgálata volt (elismerve azt, hogy egyes melléknevek korlátozottabb számban kapcsolódhatnak főnevekhez, mint mások, mivel a nyelvi logika átfedésben áll a chunking jelenségével pl. *iskolás korú gy....* vs. *korszű t...*).

Először az anyanyelvűek válaszait elemeztem. A következő, 2. ábra mutatja be azt, hogy egy megoldás egyedinek számított-e vagy több alkalommal is írták az adatközlők. A magyar anyanyelvű adatközlők összesen 407 alkalommal egészítették ki a szerkezeteket (és bár minden kifejezéshez született megoldás, több sor is üresen maradt).

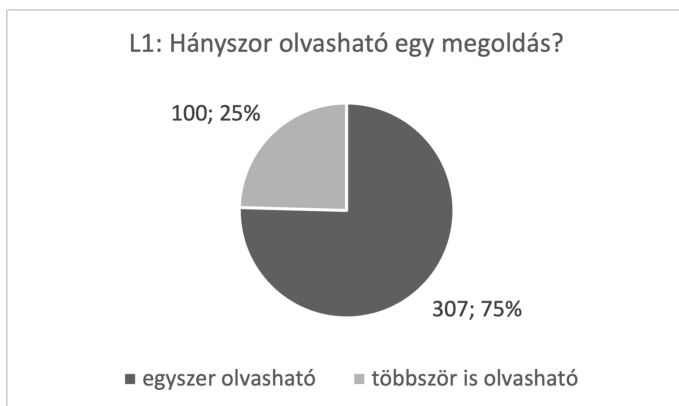
⁵ Eredeti „helyesírással”.

⁶ Egyforma válasznak vettem a becézett formákat (pl. *matematika: matek*), az egyforma jelentésű, de többalakú szavakat (pl. *lány: leány*), a jellel és raggal ellátott szavakat (*gyerek: gyerekek*), az összetett szavakat, ha ugyanaz a jelentésük (*éj: éjszaka*), és a képzővel ellátott alakokat, ha a jelentés transzparens (*ének: énekes*).

Ennek a 407 megoldásnak a 75%-ában, 307 szerkezetnél egyedi megoldás született, azaz csupán egy ember írta azt a megoldást. Ilyen szerkezetek: *alacsonyabb osztályú m...adár., (...) nevű l.áma...*

2. ábra

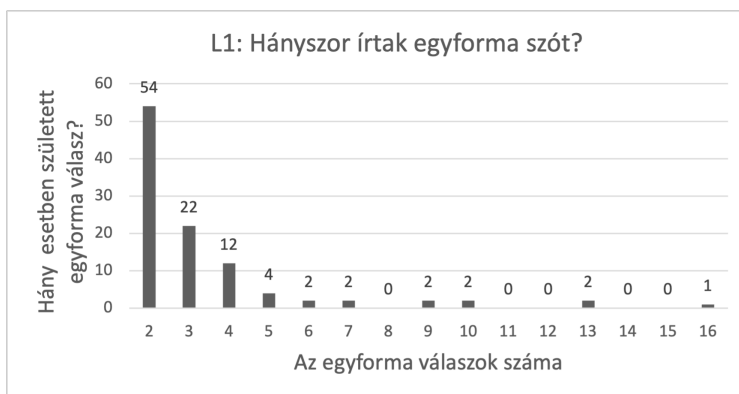
Az egyszer és a többször olvasható megoldások száma és aránya az anyanyelvi csoportban

A 2. ábrán látszik, hogy 100 olyan válasz is van, amit legalább kétszer írtak. Úgy vélem, ha a viszonylag kevés számú megoldásból akad olyan, ami többször is olvasható, az bizonyos mértékig egységben rögzült kifejezésnek, *chunk*nak tekinthető.

3. ábra

Az anyanyelvi csoportban hányszor és hány kérdőívben olvasható egyforma válasz

Ahogy a 3. ábráról leolvasható, az esetek többségében, pontosabban 54%-ában (54-szer) csupán kétszer olvasható ugyanaz a szó. Ugyanakkor az is előfordult, hogy több adatközlő is ugyanarra gondolt⁷. Az öt leggyakoribb válasz:

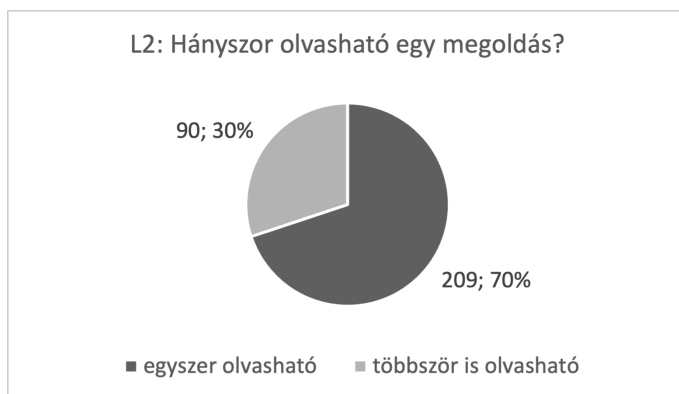
- *iskolás korú gy...erek/ermek/erkőc...* (100%: 16 válaszból 16-szor olvasható)
- *bőkezű e...mber(ek)* (87%: 15 válaszból 13-szor olvasható)
- *jó seggű cs...aj(ok)/szi* (76%: 17 válaszból 13-szor olvasható)
- *önhatalmú e...mber(ek)* (71%: 14 válaszból 10-szer olvasható)
- *nagy összegű f...izetés/izetendő* (65%: 15 válaszból 10-szer olvasható)

A kapott adatok a begyakorlottság skála jellegét bizonyítják: minél többen egészítettek ki egy kifejezést ugyanúgy (pontosabban: az odaírt kifejezések minél magasabb százaléka volt ugyanaz), az adott szerkezet annál több személy számára hívható elő könnyen a mentális lexikonból, azaz annál begyakorlottabb az adott beszélőközösség szintjén.

Adja magát a kérdés, hogy a közösségi szintű begyakorlottság jelensége, illetve skála jellege megfigyelhető-e magas nyelvi szintű, de nem anyanyelvi beszélők körében is. Így ezt a kérdőívet kitöltötte 15 haladó szintű B2-es és C1-es nyelvtanuló is. A nyelvtanulók csoportjában összesen 299 kiegészítés született (az alacsonyabb számnak az oka lehet önbizalomhiány, szókincsbeli hiányosságok vagy motivátlanság is). Ennél a csoportnál is mindenhova írtak és legalább kétféle megoldást. A 4. ábráról leolvasható, hogy 209 kiegészítés esetén egyéni megoldás született.

4. ábra

Az egyszeri, illetve többször írt megoldások száma és aránya a nyelvtanulói csoportban

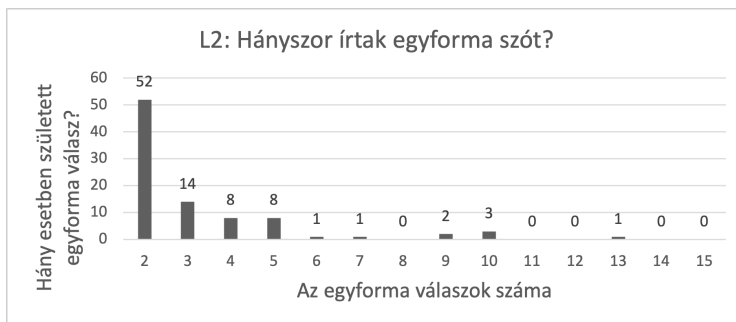

Egyszer előforduló szerkezetek: *vezető beosztású sz...akács.., tojásformájú m...acs-kakő*. Összesen 90 olyan megoldás van, amit többször is lehet olvasni – ezeket itt is rögzült konstrukciónak tekintem. Gyakoriságukat a következő, 5. ábra szemlélteti.

⁷ Illetve egy személy szinonimákat írt.

5. ábra

Pontosan hányszor olvasható ez a válasz?

Az anyanyelvi csoporthoz (a továbbiakban: L1) hasonlóan a legtöbb esetben, a válaszok 64%-ában (52-szer) csupán kétszer olvasható ugyanaz. A többször olvasható megoldások közül az öt leggyakoribb válasz:

- *iskolás korú gy...erek...* (93%: 14 válaszból 13-szor olvasható)
- *közérdekű m...unka* (83%: 12 válaszból 10-szer olvasható)
- *bőkezű e...mber* (82%: 11 válaszból 9-szer olvasható)
- *középfokú o...ktatás* (71%: 14 válaszból 10-szer olvasható)
- *jó seggű cs...aj* (71%: 7 válaszból 5-ször olvasható)

A kapott adatok alapján a nyelvtanulói csoportban (a továbbiakban L2) is bebizonyosodott a begyakorlottság skála jellege. Emellett érdekes, hogy mindkét csoportban az *iskolás korú gy...er(m)ek...* az az -(j)Ű képzőt tartalmazó szerkezet van legerősebben bevésoedve a beszélők mentális lexikonjába. Továbbá két másik szerkezet is szerepel az öt leggyakrabban olvasható között mindkét csoportban⁸. A teljes listát nézve a két nyelvi csoport különbözik egyfelől abból a szempontból, mely szavak esetében írtak többen hasonló megoldást, másfelől abból is, hogy egy-egy nem egyedi megoldást hányan írtak (Friedman $\chi^2 = 6,53$, $df = 1$, $p = 0,011$).

Bár eddig az elemzés külön-külön kezelte a két nyelvi csoportot, előfordult, hogy ugyanaz a válasz egy L1 és egy L2 adatközlő lapján szerepelt. Ha ezekkel a válaszokkal bővíttem a 2. és a 4. ábra adatait, az egyediségre vonatkozó számok aránya megváltozik (2. táblázat).

⁸ 2023. jún. 28-án a 7 leggyakrabban írt kifejezéssel kollókációvizsgálatot végeztem az MnSz 2-ben. Az összes alkorszót beállítva 6 fölötti logDice-értéket mutatott az *iskolás korú gyermekeknél* (6,218), a *közérdekű munkával* (8,246), a *középfokú oktatásban* (8,935) és a *nagy összegű kifizetéseket* (6,462), tehát jelen kutatás kisebb léptékű mintája csak részben mutat átfedést a korpusz adataival.

2. táblázat

Az egyszeri, illetve legalább egy másik (L1 vagy L2) adatközlő által írt megoldások száma a két nyelvi csoportban

Nyelvi csoport	Egyedi megoldás	Legalább egy másik személy írta
L1	271 (67%)	136 (33%)
L2	170 (57%)	129 (43%)

Összességében tehát a nyelvtanulók válaszainak közel fele (43%) és az anyanyelvi csoport megoldásainak pontosan harmada, 33%-a tekinthető *chunk*nak. Ahogyan látható, a nyelvtanulói csoport megoldásai között több az egységként tárolt és előhívott konstrukció, mint az anyanyelvi csoportban. Ennek több magyarázata is elképzelhető. Valószínű, hogy ezekkel a kifejezésekkel tankönyvi vagy más írott formában találkoztak, így tudatosan kifejezésként tanulták meg, és ezért erősebben megmaradt az emlékezetükben. Lehetséges, hogy a kérdőív kitöltése során hajtotta őket egyfajta bizonyítási vágy, tehát kevésbé mertek kísérletezni. Ezt az is alátámasztja, hogy azt a kifejezést, amit nem értettek bizonyosan, kihagyták, meg sem próbálták kiegészíteni. Ami bizonyos, hogy a *chunking* jelenségére, valamint a begyakoroltság skála mivoltára a magyart mint idegen nyelvet oktató anyagoknak is reflektálniuk kellene.

Az *-(j)Ű* és a *-(V)s* melléknévképzővel bővített alakok szinonimitása és az azt vizsgáló feladatlap

Az *-(j)Ű* képzőt tartalmazó konstrukciók vizsgálatokor visszatérően felbukkan a szinonimitás kérdésköre egyfelől a *-(V)s* képzővel való összevetésben, másfelől a kapott konstrukciók esetén. A képzők szinonimitásáról írva H. Varga Márta felhívta a figyelmet arra, hogy az azonos funkciójú, azaz szinonim jelentésű képzőkkel csak ritkán alkotunk azonos jelentésű szóalakokat, „egyrészt azért, mert létrehozásuk nem indokolt, másrészt az úgynevezett lexikai akadályoztatás (lexical blocking) szabálya mindezt nem is teszi lehetővé” (2006: 69). Ugyanakkor mégis előfordul, hogy különböző polyszém toldalékok különböző szóképzési jelentései között találni egyezést, azaz az őket tartalmazó konstrukciók (szinte) ugyanazzal a jelentéssel rendelkeznek (*orgonázik* és *orgonál*): ez a szóképzési szinonímia (Ladányi, 2007, p. 114). A magyar nyelvre történetileg is jellemzőek a szinonim képzők is. Mind az *-(j)Ű*, mind a *-(V)s* képző alapnyelvi eredetű, továbbá az ómagyar korban mindkét képző *valamivel való ellátottságot* fejezett ki (Sárosi, 2005, p. 360). Emellett abban az időszakban szerkezetileg is hasonlítottak egymásra: a minőségjelzős és a mennyiségjelzős szerkezetekben a szintagma alaptagja mindig főnév, illetve főnévi értékű szó volt (*huziu haiw, harmyncz három eztenos* Horváth, 2005, p. 466, 468).

Az *-(j)Ű*, és a *-(V)s* melléknévképzők, valamint az őket tartalmazó szerkezetek szinonimitása a szinkrón nyelvhasználatban is megfigyelhető. H. Varga Márta részletesen bemutatja, melyek az *-(j)Ű* és a *-(V)s* képző közös jelentései (2022, pp. 257–258), és megállapítja, hogy a szóképzési jelentések esetén egyaránt megfigyelhető a szinonimitás (*szagos* : *jó szagú*) és a funkciómegoszlás⁹ (*torkos* : *jó torkú*). Kiemelendő, hogy maga a szerző

⁹ A jelenség, miszerint kétféle képző funkciómegoszlása figyelhető meg annak függvényében, összetett-e a jelző, más obi-ugor nyelvekben is jelen van (Kálmán 1983).

döntötte el, hogy egy-egy alak melyik csoportba tartozik. Schirm empirikus kutatásában a szerkezetek szinonimitását attitűdteszttel vizsgálva azt találta, hogy általában csak az egyik melléknévképző használható arra, hogy jellemezze a kérdőívben szereplő főnevet (2005, p. 163), azonban egyik kifejezés megítélésében sem értett egyet az összes adatközlő.

A szakirodalom alapján várható, hogy a -(j)Ű, és a -(V)s képzőt tartalmazó szerkezetek egy részét a következő empirikus kutatás adatközlői is szinonimnak fogják tekinteni. Nyitott kérdés ugyanakkor, hogy mekkora arányról van szó, az anyanyelvűek által jelzett szinonimitást vajon a nyelvtanulók is érzékelik-e, és megfigyelhető-e skála jelleg a szinonimitásnál (egyes képzett alakok jelentése jobban hasonlít egymásra, mint más képzett alakoké). Ezt vizsgálandó egy attitűdvizsgálatot végeztem, melynek során 15 anyanyelvi és 15 haladó szintű B2-es és C1-es szintű nyelvtanuló mondott ítéletet 30 mondatról. Ebben a kérdőívben minden mondat kétszer szerepelt: -(j)Ű és -(V)s képzőt tartalmazó szerkezetként is. A mondatokat egymással összevetve értékelték az adatközlők és négy lehetőség közül választhattak. A négy lehetőség közül az a) és a b) esetén valósul meg leginkább az *egy formához egy jelentés tartozik* elve. A c) kategória utal a két képző jelentésének szinonimitására, pontosabban arra, hogy a két konstrukció kontextuálisan nem zárja ki egymást, inkább megfelelési viszonyról beszélhetünk, melynek alapja az alternatív konceptualizáció (Langacker, 2009, pp. 341–374.). A d) csoportba sorolt szerkezeteknél jelentés- és formabeli funkciómegoszlás figyelhető meg.

- Csak az -(j)Ű képzős szerkezet helyes
- Csak a -(V)s képzős szerkezet helyes
- Mindkettő helyes, és itt nagyjából ugyanazt jelentik
- Mindkettő helyes, de nem ugyanazt jelentik¹⁰

3. táblázat

Az attitűdtesztben véleményezett 30 kiegészítendő mondat

1.	A padlón könnyű elcsúszni és elesni.	friss vizű	vizes
2.	Mátyás király uralkodó volt.	nagy hatalmú	hatalmas
3.	Azt tartják a emberekről, hogy megbízhatóbbak.	saját házú	házas
4.	A(z) szél sok épületben kárt okozott.	nagy erejű	erős
5.	A pünkösdi vallás	keresztény gyökerű	gyökeres
6.	Maga a tanulmány volt.	20 oldal terjedelmű	terjedelmes
7.	A(z) ruhadarabokat minden korban divatosnak gondolták.	sok színű	színes
8.	A tűzijátékot a fél város megcsodálta.	különleges látványú	látványos
9.	És este feljöttek a csillagok.	sárga fényű	fényes

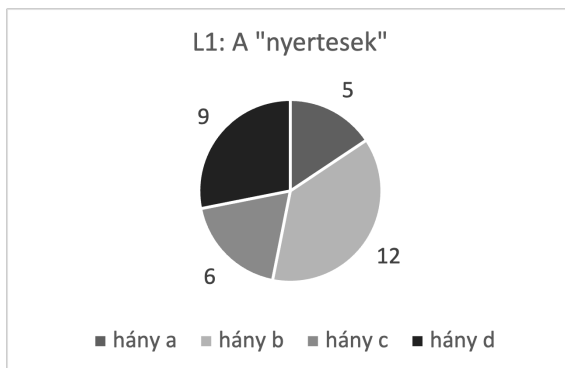
¹⁰ A c) kategória H. Varga Mártánál a (kvázi)szinonim jelentésű derivátumok, a d) kategóriába tartozó derivátumok esetén eltávolodott a képzett alakok jelentése (257).

10.	A éttermek sok embert vonzanak.	jó hangulatú	hangulatos
11.	Az ördögöt sok kultúrában lényként ábrázolták.	fekete szarvú	szarvas
12.	Illdikó általában	jókedvű	kedves
13.	Legújabb ágyaink	megnövelt kényelműek	még kényelmesebbek
14.	Minden játékboltban kapható baba.	hosszú hajú	hajjas
15.	A hétvégi rendezvénynek nagy sikere volt.	nemzetközi cégű	nemzetközi céges
16.	A fociban sok pénzt megér egy játékos.	bal lábú	ballábás
17.	Akciónk keretében minden televízió kedvezménnyel kapható.	10 százaléku	10 százalékos
18.	A télapó	nagy szakállú	szakállas
19.	Az elefánt állat.	nagy hatalmú	hatalmas
20.	Ez a pálinka	nagy erejű	erős
21.	Az új oktatáspolitikát változásokat hozott.	nagy gyökerű	gyökeres
22.	A nagymamám még emlékszik arra, amikor először nézett tévét.	sok színű	színes
23.	Sajnos az új kolléga nem valami elme.	erős fényű	fényes
24.	Ezt mindenki ismeri, ez egy vicc.	nagy szakállú	szakállas
25.	Ez a szórakozóhely	jó hírű	híres
26.	A sztereotípiá szerint a spanyolok	forró vérűek	véresek
27.	A kislányom	szép szemű	szép, szemes
28.	Van olyan csiga, amelyik hosszúkás állat.	házú	házas
29.	Ezzel a(az) nem értenének egyet.	üres fejűek	fejesek
30.	A szomszédom sajnos elég	rossz májú	rossz májas

Először az anyanyelvű csoport válaszait elemeztem abból a szempontból, hogy az egyes mondatok esetében melyik kategóriát választották a legtöbben. Természetesen matematikailag előfordulhatott szavazategyenlőség, ezért a 6. ábrán a számok összértéke nem 30, hanem 32. A 6. ábrán látszik, hogy 12 mondatnál a legtöbben a b) kategóriához tartozó választ – csak a *-(V)s* képzős szerkezet helyes – jelölték meg (*A vizes padlón könnyű elcsúszni és elesni*).

6. ábra

A legtöbb szavazatot kapott válaszok kategóriája az anyanyelvűek körében

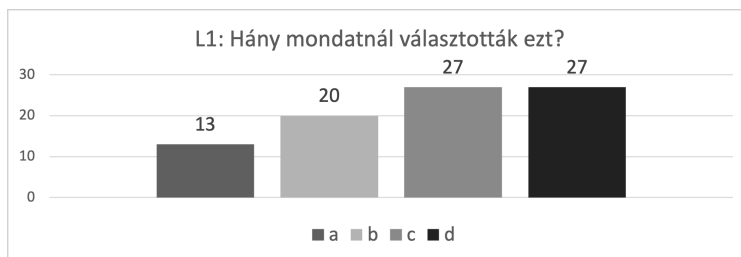

Kilenc mondat esetén az d) kategóriát választották legtöbben – mindkettő helyes, de nem ugyanazt jelentik (*Ildikó általában jókedvű/ kedves*). Hat esetben gondolta azt a legtöbb adatközlő, hogy a c) kategóriát kell bejelölnie – mindkettő helyes, és itt nagyjából ugyanazt jelentik (*A télapó nagy szakállú/ szakállas*) –, míg csupán öt mondatnál érezték azt a legtöbben, hogy kizárólag az -(j)Ű képzős szerkezet helyes (*A pünkösdi vallás keresztény gyökerű*). A fenti kördiagram alapján úgy tűnhet, a szinonimitás esete csak a mondatok 19%-ánál merült fel az adatközlőkben, de a részletes adatokat vizsgálva más körvonalazódik.

A következő, 7. ábra azt mutatja, hogy a 30 mondatból hány mondat esetén merült fel legalább egy személyben az, hogy az a), b), c) vagy d) kategóriát jelölje meg.

7. ábra

Az adott kategóriába tartozó választ összesen hány mondatnál választotta legalább egy anyanyelvi személy

Váratlan eredmény a szinonimitás aránya: három mondat kivételével az összes mondatnál legalább egy személy tartotta az -(j)Ű képzős és a -(V)s képzős szerkezeteket szinonimnak. Ugyanúgy három mondat kivételével, azaz 27 mondatnál legalább egy anyanyelvi adatközlő úgy vélte, mindkét szerkezet helyes, viszont a jelentésük eltérő. Az a) válasz csupán 13 mondatnál, míg a b) opció 20 mondatnál lett kiválasztva.

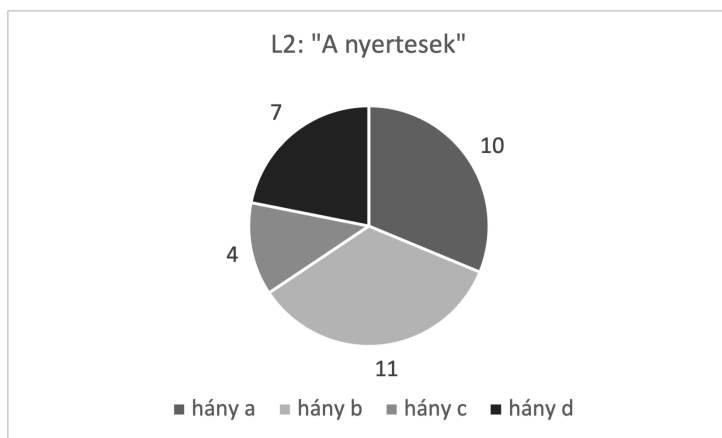
Összevetve a 6. és a 7. ábrát, két fontos megjegyzés tehető. Egyrészt, ahol megjelenik a kizárólagosság (tehát az a) és a b) kategóriáknál), ott ezt legtöbb anyanyelvi

beszélő hasonlóan értékeli, és nemcsak a klasszikusan idiómáknak vélt kifejezéseknél (*A szomszédom sajnós elég rossz májú*). Bár az a) válasz összesen 13 mondatnál lett egyáltalán megjelölve, ebből öt mondatnál ezt választották a legtöbben (ez 38%). A b) válaszok esetében ez az arány jóval magasabb: 20 mondatból 12 mondatnál húzták alá a legtöbben (60%). Másrészt úgy tűnik, a szinkrón nyelvhasználatban az *-(j)Ű* képző és a *-(V)s* képző szinonimitása is tetten érhető, ami jó hírt jelenthet a nyelvtanulók számára.

Ebben a kutatásban is részt vettek haladó szintű B2-es és C1-es nyelvtanulók. A 8. ábrán az látható, az egyes mondatokhoz adott válaszok többsége melyik kategóriához sorolható. A legtöbb esetben, 11-szer a b) választ (csak a *-(V)s* képzős szerkezet helyes) jelölte meg a legtöbb személy (*Az elefánt hatalmas állat*). Tíz mondatnál az a) kategóriához tartozó (csak az *-(j)Ű* képzős) szerkezetet érezte a legtöbb válaszadó helyesnek (*Az ördögöt sok kultúrában fekete szarvú lényként ábrázolták*). Hét mondat esetében úgy vélték, mindkét szerkezet helyes, bár a jelentésük eltér (*Minden boltban kapható hosszú hajú / hajas baba*).

8. ábra

A legtöbb szavazatot kapott válaszok kategóriája a nyelvtanulók körében

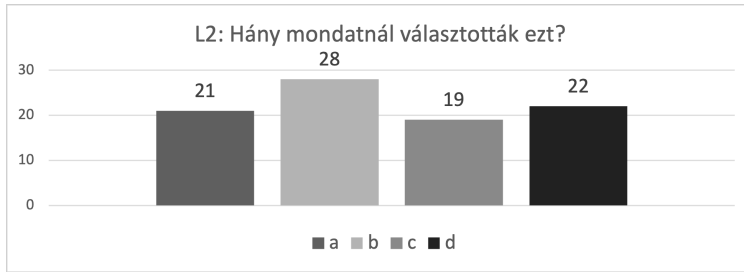
Végezetül csupán négy mondat esetében vélték úgy a legtöbben, hogy szinonim jelentésekkel bír a két szerkezet (*A jó hangulatú / hangulatos étterem sok embert vonzának*). A 8. ábráról az is leolvasható, hogy az anyanyelvi beszélőktől eltérően a nyelvtanulói csoport tagjai az esetek 66%-ban (21 mondatnál a 32-ből) csak egyik vagy csak másik választ érezték helyesnek. Felvetődik a kérdés, hogy ez a kizárólagosságra hajlamos attitűd a részletes elemzésnél is megfigyelhető-e?

A 9. ábra azt mutatja, hogy egy adott kategóriához sorolható választ összesen hány mondatnál választotta legalább egy olyan személy, aki idegen nyelvként beszéli a magyart. Ez az ábra jelentősen különbözik attól, amit az anyanyelvűek körében láttunk a 7. ábrán. Szinte az összes mondatnál (30-ból 28 esetben) találunk b) választ. Ez jóval magasabb szám, mint az anyanyelvű csoporté (30-ból 20 esetben). Ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy a *-(V)s* képző a nyelvtudás alacsonyabb szintjén (már

A1-es szinten) megjelenik és onnantól tudatosan gyakoroltatjuk, így a nyelvtanulók leginkább ezt a melléknévképzőt ismerik és ezt is használják a legtöbbet. Ehhez hozzátartozik még, hogy a -(V)s képző jelentése sematikusabb és a szerkezet is egyszerűbb. Megemlítendő, hogy a többi három kategória hasonló számú mondatnál jelent meg: a) 21, c) 19 és d) 22.

9. ábra

Az adott kategóriába tartozó választ összesen hány mondatnál választotta legalább egy nyelvtanuló

Tehát a korábban említett kizárólagosság mégsem egyértelmű: az -(j)Ű képzős szerkezetek megítélésében a nyelvtanulók körében is erősen jelen van a szinonimitás (a mondatok kétharmadánál merült fel legalább egy személyben).

Érdeemes megnézni, hogy az adatközlők összesen hányszor jelölték meg az egyes kategóriákhoz tartozó válaszokat. A számokat a 4. táblázat mutatja be. Az anyanyelvi csoportban kapott válaszok nem egyenletesen oszlanak el kategóriák szerint: Friedman $\chi^2 = 13,8$, $df = 3$, $p = 0,003$. Ez a megállapítás igaz a nyelvtanulókra is: Friedman $\chi^2 = 16,2$, $df = 3$, $p = 0,001$.

4. táblázat

Összesen hányszor jelöltek meg a), b) c) vagy d) kategóriába tartozó választ

Nyelvi csoport	a)	b)	c)	d)
L1	83	148	98	120
L2	123	158	66	99

Bár a 4. táblázatból kiolvasható, hogy nyelvi változótól függetlenül a leggyakrabban a b) kategóriát jelölték meg, a két csoport válasza mégis szignifikánsan különbözik: ismételt mérés ANOVA-val: $df = 3$, $F = 3,10$, $p = 0,031$. Ellentétben az anyanyelvi csoporttal, mind a szerkezet szinonimitását jelentő c), mind az eltérő jelentést képviselő d) válaszok kisebbségbe kerültek a nyelvtanulói csoportban. A két nyelvi csoport közötti különbségek származhatnak az eltérő nyelvi kompetenciáikból, valamint abból a pszichés teherből, amit egy kérdőív kitöltése jelent a nyelvtanulóknak. Magasabb lehet egy külföldi adatközlőben a helyes válaszadás igénye, azaz, ha egy hallgató biztos benne, hogy az a) vagy a b) válasz beleillik a mondatba, nem fog azon töprengeni, hogy helyénvaló-e mindkét szerkezet.

Didaktikai megfontolások

Az eredmények alapján az *-(j)Ú* melléknévképző tanítására vonatkozóan több javaslat is megfogalmazható. Mivel az eredmények alapján az esetek bő harmadában egységként tárolódnak a mentális lexikonban, a szerkezetet már kezdő szinten is kontextus alapúan, egységként mutassuk be és gyakoroltassuk nemcsak a tanítás, hanem a számonkérés során is (pl. mondatkiegészítéssel feladatokban; a szerkezetek tagjait összepárosítva; szódolgozatban se szó-, hanem kifejezésmagyarázatot kérve). Bár a tankönyvi (illetve szóbeli) szövegekben vagy csak az *-(j)Ú* vagy csupán a *-(V)s* képzős szerkezetek szerepelnek egyazon mondatban, érdemes már A2-es szinttől összehasonlítani a kétféle szerkezetet mind a formát, mind a jelentést szem előtt tartva (pl. Melyik illik a mondatba? Van-e közöttük jelentésbeli különbség? Hány tagból áll a szerkezet?). A diákokkal ismertessük fel és hangsúlyozzuk a szerkezet három- vagy többtagúságát (itt kitérhetünk a helyesírási problémákra is). Vizsgáljuk meg a diákokkal, mely szemantikai esetekben jöhetnek létre ezek a melléknévi szerkezetek (*nagy orrú* vs. *orros (?)*) és fordítva: hogyan írhatóak át, milyen nyelvtani viszonyt tartalmaznak a visszafejtett szerkezetek (*Anyukám hosszú hajú: Anyukámnak hosszú haja van*). B1-es szinten játszhatunk a hasonló jelentésű szerkezetekkel és kipróbálhatják a tanulók, hogy kiegészíthető-e a szerkezet paraméternévvel: *A levesnek finom íze van: A leves finom (ízű), A leves ízes: A levesnek finom az íze: A leves íze finom: A levesnek van íze: Finom ízű a leves*¹¹. Gyakoroltathatjuk az ezekre való rákérdézést (*jóízű: Milyen ízű? sokoldalú: Hány oldalú? / Milyen ember?*). B2-es szinttől pedig foglalkozhatunk a nyelvórán a fokozás kérdésével, (*alacsonyabb termetű; jószívűbb; magyar nyelvűbb(?)*), az idiomatikus kifejezésekkel (*féleszű, két ballábas*) és az egybeírás-különírás jelentésmegkülönböztető szerepével (*apró virágú: apróvirágú*). Végezetül tartsuk fejben azt, hogy az *-(j)Ú* melléknévképző használata talán korántsem olyan egyértelmű, ahogyan azt korábban gondoltuk (vagy a diákjaink igényelnék).

IRODALOM

- Bybee, J. L. & Beckner, C. (2010). Usage-based theory. In Heine, B. & Narrog, H. (Eds.), *The Oxford handbook of linguistic analysis* (pp. 827–855). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199544004.013.0032>
- Bybee, J. L. (1998) *The Emergent Lexicon*. CLS 34: The Panels. (pp. 421–435). Chicago Linguistics Society.
- Bybee, J. L. (2013). Usage-based theory and exemplar representation. In Hoffman, T. & Trousdale, G. (Eds.), *The Oxford handbook of construction grammar* (pp. 49–69). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195396683.013.0004>
- Creissels D. (1975). Note sur la distinction alienable-inalienable dans l'expression de la possession en hongrois. *Études Finno—Ougriennes* 12,151–167.
- Czuczor, G. & Fogarasi, J. (1874). *A magyar nyelv szótára. VI. kötet* Athenaeum, 614.

¹¹ További ötletekhez ajánlom Dezső L. munkáját, kiemelve azokat a példákat, melyeknek mélyszerkezetét hasonlóknak véli, míg a felszíni szerkezetek eltérnek (1971).

- Dezső, L. (1971). A jelzős „főnévi csoport” a magyarban. *Nyelvtudományi Értekezések* 76. Akadémiai Kiadó.
- Dóla, M. (2016) *Tettek, szavak, szabályok: Formulaszerűség és interakciós rutinok küszöbszintű magyar mint idegen nyelvi tanulók beszélt nyelvi szövegeiben*. Pécsi Tudományegyetem.
- Elekfi, L. (1962). Az -ú, -ü képzős melléknevek helyesírása. *Magyar Nyelv* 58, 92–103, 216–222, 371–378.
- Forgács, T. (2004). Lexikalizálódási és grammatikalizálódási folyamatok frazeológiai egységekben. *Magyar Nyelv* 99, 259–273, 412–427.
- H. Varga M. (2006). Szinonímia és / vagy funkciómegoszlás az -(V)s és az -(j)Ú képzős melléknevek között. A birtokos melléknévi összetételek szemantikai vizsgálata. *Folia Uralica Debreceniensia* 13, 129–137.
- H. Varga, M. (2006). *A grammatikakutatás újabb eredményeinek alkalmazhatósága a „magyar mint idegen nyelv” oktatásában (A rokon funkciójú -(V)z és -(V)l képzők tanítása)*. *THL2* 1–2, 66–71.
- H. Varga, M. (2022). A ’valamivel való ellátottság’ jelentés grammatikai kifejezőeszközei. In. Uő. *Formák funkciói, funkciók formái* (pp. 254–260). KRE – L’Harmattan.
- Hegedűs, R. (2019). *Magyar nyelvtan: Formák, funkciók, összefüggések*. Tinta Könyvkiadó.
- Horváth, L. (2005). Szó szerkezet-történet (Az ómagyar kor). In Kiss J. & Pusztai F. (Eds.), *Magyar nyelvtörténet* (pp. 430–482). Osiris Kiadó.
- Kálmán, B. (1983). A szerves és szervetlen kapcsolat egyik nyelvi kifejezése az ugor nyelvekben. In Bereczki, G.– Domokos, P. (Eds.), *Urálsztikai tanulmányok* (pp. 193–205). ELTE.
- Károly, S. (1970) A magyar jelkapcsolatok jelentése. In. Uő. *Általános és magyar jelentéstan*. (pp. 388–396). Akadémiai Kiadó.
- Keszler, B. (2000). A szóképzés. In Uő. (Ed.), *Magyar grammatika* (pp. 309–323). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiefer, F. (2003). A szóképzés. In É. Kiss K., Kiefer F. & Siptár P.: *Új magyar nyelvtan* (pp. 224–256). Osiris Kiadó.
- Lackzó, T. (2000). Zárójelezési paradoxonok. In Kiefer, F. (Ed.), *Strukturális magyar nyelvtan. 3. Morfológia* (pp. 619–651). Akadémiai Kiadó.
- Ladányi, M. (2007). Morfológiai mintázatok: produktivitás – szabályszerűség – gyakoriság, produktivitás – kreativitás – analógia. In Uő. *Produktivitás és analógia a szóképzésben: Elvek és esetek* (pp. 39–56). Tinta Könyvkiadó.
- Langacker, R. W. (2009). Constructions in Cognitive Grammar. In Uő.: *Investigations in Cognitive Grammar* (pp. 1–39). Mouton de Gruyter. 1–39. <https://doi.org/10.1515/9783110214369.1>
- Langacker, R. W. (2009). The conceptual basis of coordination In Uő.: *Investigations in Cognitive Grammar* (pp. 341–374). Mouton de Gruyter. 341–374. <https://doi.org/10.1515/9783110214369.341>
- M. Korchmáros V. (2006). A szókincs gyarapodásának módjai. In Uő. *A magyar nyelv alaktana*. (pp. 177–222). Tinta Könyvkiadó.
- M. Korchmáros V. (2006). Melléknévképzés. In Uő. *Lépésenként magyarul. Magyar nyelvtani kézikönyv*. (pp. 201–206). Szegedi Tudományegyetem Hungarológiai Központ.
- Pusztai, F. (2005). Szójelentés-történet). In Kiss, J. & Pusztai, F. (Eds.), *Magyar nyelvtörténet* (pp. 851–893). Osiris Kiadó.
- Sárosi, Zs. (2005). Morfémátörténet (Az ómagyar kor). In Kiss, J. & Pusztai, F. (Eds.), *Magyar nyelvtörténet* (pp. 352–371). Osiris Kiadó.
- Sárosi, Zs. (2005). Morfémátörténet (Az ősmagyar kor). In Kiss, J. & Pusztai, F. (Eds.), *Magyar nyelvtörténet* (pp. 129–173). Osiris Kiadó.
- Schirm, A. (2005). Az elidegeníthető és az elidegeníthetetlen birtoklás kifejezőmódjairól. *Nyelvtudomány – Acta Universitatis Szegediensis Sectio Linguistica* 42: 155–169.
- Szita, Sz. & Pelcz, K. (2014). *MagyarOK 2. Nyelvtani munkafüzet*. Pécsi Tudományegyetem. 17–18.

- Szita, Sz. & Szabó, E. *A melléknévképzés*. https://www.magyarora.com/bariton/bariton_melleknevkepzes_uj.pdf (Letöltés: 2023. 03. 06)
- Tolcsvai Nagy, G. (2005). Funkcionális nyelvtan: elmélet és gyakorlat. *Magyar Nyelvőr* 129, 348–362.
- Tolcsvai Nagy, G. (2013). A jelentés. In Uő. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe* (pp. 170–195). Osiris Kiadó.

On the teaching of the adjective suffix *-(j)ű* in Hungarian as L2

The aim of this paper is the investigation of the Hungarian derivational morpheme *-(j)ű*. First, the functions and the frequency of its semantic categories are presented based on a collection of words downloaded from the Hungarian national corpus, MNSz 2. The data show that most constructions with *-(j)ű* have figurative meanings or their semantics are related to abstract features. Besides, two empirical pieces of research were carried out among 15 native speakers and 15 advanced level learners of Hungarian. In the first experiment the phenomenon of chunking is investigated by a test where expressions were completed and entrenchment is understood as a gradual feature appearing in 33% of the L1 and 43% of the L2 sentences. In the second experiment the subjects carried out an attitude test and through their answers the cases of synonymity, distribution of functions and separation of the derivational morphemes *-(j)ű* and *-(V)s* were identified. The results questioned the rigid distinction between the usage of these derivational morphemes, since in 90% of the L1 answers and in 63% of the L2 answers synonymy was acknowledged by at least one speaker. Finally, some methodological practices are formulated concerning the teaching of *-(j)ű* in L2 lessons.

Keywords: adjective suffixes, entrenchment, chunk, distribution of meaning and function, Hungarian as a foreign language